

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2026.26.1.125-143>

Interventions with Material Increase in Sacral Objects: Extensions and Conversions from the End of the 20th Century to the Present

Zásahy s hmotným nárastom do sakrálnych objektov: prístavby a prestavby od konca 20. storočia po súčasnosť

Andrej Botek

Abstract

Sacred architecture is a special area of architectural creation. It creates a material-spatial framework for the implementation of religious worship. Although it tends to be a lasting expression, its material essence is subject to various interventions. They occurred throughout the entire time span of centuries of development. Interventions into older substances of sacred objects may have an external material increase, or they take place in their interior without being manifested externally. The article deals with interventions with external expression, specifically extensions and reconstructions from the mid-20th century to the present. It is a continuation of an article that reflected on completions and new buildings. This article is not a passportisation of interventions in a specific regional area. It illustrates given classifications with selected examples.

Keywords: Sacral architecture. Interventions in the older substance. Volume increase. Extensions. Conversions.

Úvod

Sakrálna architektúra je zvláštnou oblasťou architektonickej tvorby. Vytvára hmotovo-priestorový rámec pre realizáciu náboženského kultu. Ten je najdôležitejším signifikantným prvkom jej odlišnosti. Preto pri jej analýzach nestačia len typologické, tvarové, slohové, prevádzkové či materiálové hľadiská. Jeho meradlom nie je v prvom rade úžitkovosť, ale povaha duchovného odkazu. Predovšetkým poukazuje na tento transcendentálny rozmer (Botek, 2005, 17). Ako svoju podstatnú osobitosť nesie v sebe to, že je znakom a znamením (Hanus, 1995, 16).

Kresťanstvo ako základná náboženská orientácia sa v priebehu dejín rozdelila na mnohé nezávislé konfesie, ktoré sa viac alebo menej líšia od seba v otázkach vieroučných, liturgickej praxe i organizačných. Ako prejav konkrétnej

konfesie, ktorá sa rovnako uplatňuje vieroučne v rozličných prostrediach a kultúrach, ju určujú v každom regionálnom prostredí rovnaké liturgické požiadavky. Hoci je určená na oslavu Boha, podlieha nielen pôsobeniu v čase (ako všetko hmotné, ktorého trvácnosť je obmedzená), ale aj rôznym vedomým zásahom do jej materiálnej podstaty a výrazu.

Analýzam rôznych príčin som sa venoval v samostatnom príspevku (Botek, 2025a). V ďalšom som rozoberal spôsoby zásahov s hmotným nárastom – novostavby a dostavby (Botek, 2025b). V nasledovnom článku pokračujem v klasifikácii zásahov do staršej substancie s hmotným nárastom, konkrétne reflektujem prístavby a prestavby. Zaoberám sa kostolmi západoeurópskej tradície – najmä rímskokatolíckymi a protestantskými. Reflektujem však aj kostoly gréckokatolícke, ktoré najmä v našich podmienkach predstavujú dôležité kultúrne dedičstvo¹.

Príspevok nie je pasportizáciou zásahov v určitej regionálnej oblasti. Ťažiskovo sa zaoberá obdobím od 2. pol. 20. stor. po súčasnosť, kedy sa nastolený problém prejavuje s najväčším dôrazom. Chce postihnúť nastolenú tému teoreticky za pomoci vybraných príkladov, ktoré majú informačný, nie katalogizačný charakter. Samostatnou otázkou, ktorú na tomto mieste ale neriešim, je využiteľnosť sakrálnych stavieb – s ohľadom na stále častejšiu transformáciu „nadbytočných“ kostolov na rôznorodé iné účely. Táto tendencia, u nás zatiaľ nepocitovaná, je však v západnej Európe často diskutovaným problémom (Erne, 2009, Welzel, 2009)².

1 Zásah s vonkajším hmotným nárastom

Pre úplnosť zopakujem delenie zásahov s vonkajším hmotným zásahom (Botek 2025b, 24):

Novostavbou rozumiem taký zásah, pri ktorom nová substancia má určitý vzťah k staršej substancii, najčastejšie tým, že vzniká na jej mieste. V krajnom prípade práve novostavba môže vyvolať asanáciu staršej stavby.

Dostavbou pre účely tejto práce rozumiem taký zásah, ktorý v staršej hmote dopĺňa zaniknutú časť³.

Prístavbou taký zásah, ktorý k súčasnej substancii pridáva novú priestorovo-objemovú jednotku, ktorú staršia stavba nemala.

¹ Gréckokatolícka cirkev je súčasťou univerzálnej katolíckej cirkvi a uznáva za svoju hlavu pápeža. V liturgickej praxi je ale blízka pravoslávii, a to sa odzrkadľuje aj na výraze jej chrámov. K liturgii bližšie: Boháč, 1997, Pavlovič, 2000.

² Reflektované na 26. Evanjelickom cirkevnom dni v októbri 2009 v Dortmunde. Problematike bola venovaná aj medzinárodná konferencia organizovaná Pápežskou Gregoriánskou Univerzitou v Ríme v roku 2018.

³ Uvedené dve kategórie boli reflektované v predošlom príspevku (Botek, 2005b).

Prestavbou rozumiem zásah, pri ktorom dochádza v rôznom rozsahu ku strate pôvodnej substancie i doplneniu nového objemu.

V nasledovnej časti sa budem venovať problematike prístavieb a prestavieb.

2 Prístavby

2.1 Prístavby v pozdĺžnej osi

Predstavujú nárast v smere pozdĺžnej osi. Zriedkavo to bývajú obyčajné napojenia, zväčša sú spojené aj s asanáciou menších častí.

V mieste lode sú vlastne logickým aditívnym nárastom stavby, ktorá je spravidla traktovaná vnútorným rytmom klenbových polí. Principiálne je takéto priradenie pre pozdĺžne dispozície prirodzené, keďže podporuje smerovosť a neruší významový vrchol – presbytérium. Dochádza buď k jednoduchému odstráneniu pôvodnej obvodovej steny, jej rozsiahlejšej perforácii alebo k odbúraniu aj časti pôvodnej lode. Nová časť môže podľa rozsahu pôsobiť ako predsieň, predĺženie lode alebo nový sakrálny priestor (staršia časť dostáva potom liturgický alebo obslužný charakter). Spôsob vlastného napojenia staršej a novej časti môže byť opticky nerušivý, keďže sa väčšinou využíva perforácia v prirodzenom obryse profilu klenby pokračujúcej v lodi.

Z našich príkladov spomeňme napr. Šebastovce, kde však došlo k odbúraniu veľkej časti stredovekej hmoty a výraznému zničeniu pamiatky. Po pozastavení prác sa síce uskutočnil výskum, ale dotknuté časti sa už nepodarilo zachrániť (Krcho, 2000, 169). Prístavba nezohľadňuje žiaden faktor stredovekého kostola, na ktorý sa napája (Gojdič, 2000, 82). Zmenené objemové parametre predstavuje Holzhausen (Rak.), kde prístavba je širšia a nižšia, ale materiálovo sa od originálu nelíši (*Bauten der Erzdiözese*, 1987, 84). Jednoduchým predĺžením staršej lode zväčšili i kostol vo Feldkirchene (Rak.). Spomenúť možno z českých príkladov napr. Bělú. Dostavanú časť signalizuje pôvodná veža, dnes v strede dispozície (Vaverka a kol., 2001, 377).



Obr. 1: Holzhausen (Rak.) – prístavba pred loďou. Zdroj: *Bauten der Erzdiözese*, 1987, s. 85.

V mieste záveru. Ak berieme ako hľadisko prístavby pridanie novej hmoty bez podstatnej asanácie staršieho prvku, potom do tejto skupiny patrí pomerne málo príkladov. Z nášho prostredia napr. nedávno realizovaná prístavba obľej hmoty ku sakristii kostola sv. Víta v Rusovciach. Ide o sklad, avšak táto prístavba je postavená v objeme archeologicky zistenej barokovej sakristie.



Obr. 2: Rusovce, Sv. Vít. Prístavba za presbytériom. Foto: A. Botek

Prístavby ku kaplnkám. Samostane tu vyčleňujem prístavby k malým vežovitým kaplnkám – napr. Rozseč a Věžnice v Česku. V prvom prípade sa bývalá kaplnka stala záverom, v druhom vstupnou časťou nového objektu. Za pôvodnou vežou je nový liturgický priestor, slúžiaci na bohoslužby. V obci Horní Lideč v Česku stála tiež vežovitá kaplnka. Po dostavbe sa vytvorila kompozícia troch samostatne stojacich hmôt – kaplnka, kostol a nová veža.



Obr. 3: Věžnice (ČR), přístavba hmoty k věžové kaplnce. Zdroj: <https://www.obecveznice.cz/stranka/89-kaple>

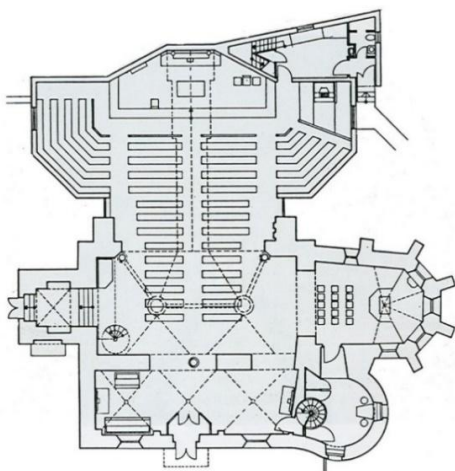
2.2 Prístavby v priečnom smere jednostranné

Ide o prístavby, ktoré sú situované v priečnom smere k staršej substancii jednostranne. Opäť môžu zasahovať ako kontaktné miesto loď, alebo záver a charakterom môžu byť kolmé, paralelné alebo objektové. Môžu byť s minimálnym kontaktom alebo otvárať kontakt v celom rozsahu staršej steny. Ideálne z hľadiska zachovania pôvodnej substancie je, ak sú perforácie minimalizované – napr. do miest klenbových luniet, kedy môžu mať charakter arkády. Staršia substancia síce stráca časť steny a narúša sa pôvodná koncepcia interiérového pôsobenia – keďže pôvodne plná stena sa mení na sústavu arkád, kolónád alebo otvorov, ale perforácie sa v zásade (svojím situovaním) podriaďujú charakteristikám originálneho priestoru.

Kolmé. V týchto prípadoch sa spravidla mení aj liturgické ťažisko – kolmá prístavba sa stáva zhromaždiskom (loďou) a staršia časť buď miestom nového umiestnenia oltára, alebo dostáva funkciu adoračnej kaplnky. Nakoľko sa pristavuje pozdĺžne dimenzovaný nový prvok, je táto úprava typická najmä pre stavby predkoncilové. Zahŕňam sem i tie, kde nová hmota má aj centrálny tvar (mnohouholník, trojuholník a pod.), ale napojenie je minimalizované. Väčšinou sa napájajú na loď. Možno tu spomenúť u nás napr. Kolačno alebo Ostrovany (Gojdič, 2002, 60, kde bočná prístavba má lupeňový tvar. Zaujímavý je St. Valentin am Forst (Rak.). K jednolodiu kolmo pristavili nepravidelný vejárový útvar a zmenili liturgickú orientáciu (Gieselmann, 1992, 38). Niekedy rozširujú dispozíciu o bočnú kaplnku, orientovanú do záveru, čím sa chce doceliť efekt „obkolesenie“ oltára (Purbach, Ungenach).



Obr.4: Prístavba ku kostolu v Ostrovanoch. Zdroj: <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20170925023>



Obr. 5: St. Valentin am Forst (Rak.) – vejárová prístavba kostola. Zdroj: Gieselmann, 1992, 38.

Paralelné. Ide o prístavby, ktoré vytvárajú ďalšiu hmotu povedľa lode, prípadne zasahujú aj záver. Napojenie býva opticky veľké, aby sa dosiahol efekt spoločného priestoru. Spomenúť možno Jasenov, kde vedľa lode kostola pristavali holotypickú, minimálne perforovanú hmotu (Gojdič, 2002, 61). Jednostrannú paralelnú prístavbu, výrazovo sa odčleňujúcu od staršej stavby majú aj Ľubotice. Tu navyše osadili aj nový ihlan veže (Šitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 54). Prístavba kostola v Krásnej Lúke (Gojdič, 2002, 60) síce

organicky vyrastá z lode, ale tvaroslovne je anachronická. Zo zahraničných napr. Hochneukirchen, Illmitz (Rak.).



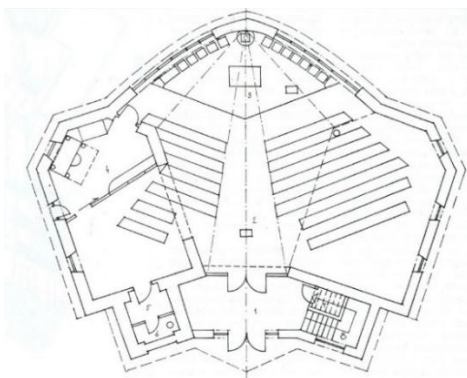
Obr. 6: Kostol v Jasenove, bočná prístavba. Zdroj: Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 35.



Obr. 7: Kostol v Loboticiach s bočnou prístavbou a novotvarom veže. Zdroj: Gojdič, 2002, 58.

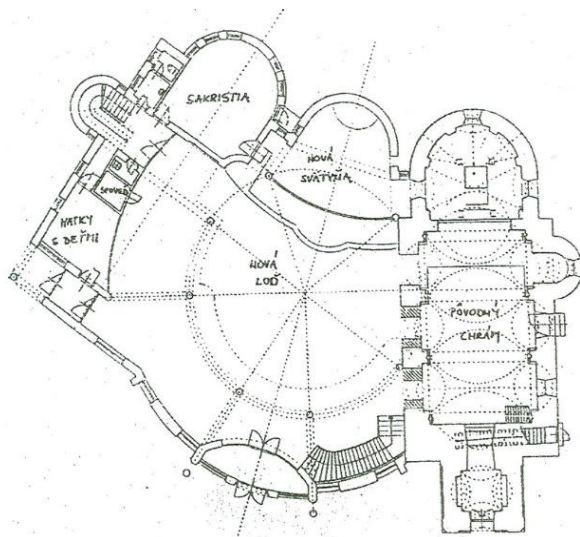
Objektové. Táto skupina vytvára rozšírenie objemovo rovnohodnotné až nadhodnotené novému objektu. Spravidla býva kompozícia oboch celkov vejárovito natočená. Spomeniem gréckokatolícky kostol Trnkov (Gojdič, 2000, 82). Objekt bol zväčšený v bočnej časti tak, že vytvoril natočenie k novej stredovej osi nového vstupu a symetricky k staršej substancii sa zrealizovala nová natočená hmotová kompozícia s vežou. Vznikla tak skladba dvoch natočených hmôt s vežami v čelnej rovine okolo spojovacieho zníženého

článku. V pôdorysnom koncepte je to styk dvoch čiastočne nezávislých prvkov. Spojovací článok, ktorý sa z čelného pohľadu javí úzky, sa dovnútra rozširuje a stáva sa hlavným liturgickým priestorom. Staršia časť ostala v polohe kaplnky. Celok však tvorí v priečeli vyrovnanú kompozíciu. Pokiaľ v tomto prípade má čelný pohľad vyrovnané obe hmoty, gréckokatolícky kostol vo Svidníku (Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 81) má na staršiu stavbu napojený mohutný centralizujúci objekt s dynamickou strešnou skladbou.



Obr. 8 (vľavo): Gréckokatolícky kostol Trniov. Pôdorys skladby. Zdroj: Archív UDTAOP

Obr. 9 (vpravo): Gréckokatolícky kostol Trniov. Pohľad. Zdroj: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Trniov>

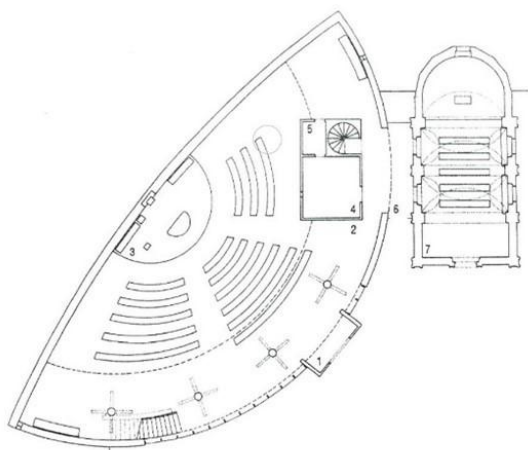


Obr. 10: Gréckokatolícky kostol vo Svidníku. Pôdorys skladby. Zdroj: Pavlovský, Čekan, 2001, 110.

Samostatné. Ide o prípady, kedy prístavba je voľne situovaná vedľa staršej hmoty, s ktorou je spojená spravidla len prechodovým krčkom. Buď vytvára objektu zázemie (Hamuljakovo – sakristiu), sama preberá liturgickú funkciu a starší objekt vyčleňuje ako kaplnku (Bratislava – Vrakúňa), prípadne vytvára novú funkciu (karmelitánsky kostol vo Frankfurte adaptovaný s prístavbou na múzeum). Prístavba kostola vo Vrakuni (Bratislava) je prevádzkovo sústava dvoch objektov, ktoré sú na sebe nezávislé a každý plní odlišnú funkciu. Celé liturgické dianie sa prenieslo do novostavby, ktorá má vlastný vstup a je riešená v jednoduchej pôdorysnej skladbe dvoch kriviek nerovnakého zakrivenia. Jasná svojbytnosť oboch architektúr ich definuje do konkrétnej doby vzniku. Dostavba nepreberá žiaden formálny znak originálu, a to ani v pôdorysnom, tvarovom, ani v tvaroslovnom ohľade (Botek, 2005, 128). Spomenúť možno kostol sv. Anny v Bardejove, kde za presbytériom je kolmo situovaná nová časť, napojená krčkom (Šitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 26). Evanjelický kostol v Trostbergu (Nem.) má prístavanú separovanú hmotu farského centra (Schorr, 1992, 44).



Obr. 11: Prístavba ku kostolu vo Vrakuni. Pohľad. Zdroj: <http://www.for.sk/KVrakuna.html>

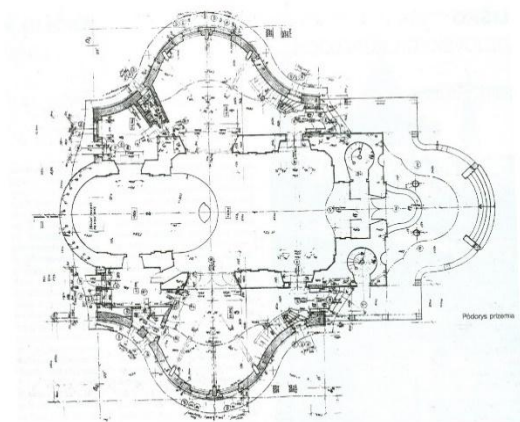


Obr. 12: Prístavba ku kostolu vo Vrakuni. Pôdorys. Zdroj: Archív UDTAOP

2.3 Prístavby v priečnom smere obojstranné

Využívajú šancu symetrickej kompozície a obojstranne rozširujú liturgický i zhromažďovací priestor. Z typologického hľadiska môžeme rozoznávať niekoľko prípadov.

Kolmé. Vytvárajú „kaplnkový efekt“. Z našich realizácií možno spomenúť Malú Idu (Gojdič, 2002, 60). Pôvodný kostol je jednoduchá vidiecka klasicistická stavba s vežou. Zásah rozširuje hmotu objektu obojstrannými priestormi akýchsi bočných lodí, ktoré majú v pôdoryse výraznú konkávnu obvodovú krivku. Táto pôdorysná línia sa uplatňuje i vo vertikálnom smere. Podstrešná rímsa nových hmôt má rovnaké zvlnenie výškového priebehu a na koncoch sa vrezáva do staršej lode. Prístavby sa prejavujú svojším autorským rukopisom, používajúcim organické tvary v kombinácii s drevenými konštrukčnými prvkami formovanými do vejárovito pôsobiacich útvarov. Spomenúť tiež možno v Rakúsku napr. Edelsbach, Wernstein (hmoty sa napájajú k záveru).



Obr. 13: Kostol v Malej Ide. Pôdorys. Zdroj: Archív UDTAOP.



Obr. 14: Kostol v Malej Ide. Pohľad. Zdroj: Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 18.

Paralelné. Vytvárajú zväčša efekt trojlodia. Zaradiť sem môžeme z našich napr. Polomu (Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 96). Machulince sú výsledkom niekoľkonásobných prístavieb (1933 – bočná sakristia, 1967 – zväčšenie chóru a bočný schodiskový prístavok, 1992 – veža s bočnými priestormi, 1998 – bočný priestor, 2002 – úprava priestorov na nepravidelné trojlodie. Gojdič, 2002, 61). Zo zahraničných napr. Train (Nem.), kde sa jednolodie rozšírilo o dve bočné lode.



Obr. 15: Poloma. Paralelné prístavby. Zdroj: Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 96.

Objektové. Vytvárajú objektovú zrastlicovú skladbu, kde nové hmoty zväčša konkurujú staršej substancii, resp. táto sa v nich stráca. Príkladom je Naciná Ves (Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 47). Komplikovaná skladačka hmôt pôvodne gotického kostola s novšou vežou a prístavieb s rôznym zastrešením výrazne zmenila pôvodnú podobu chrámu (Gojdič, 2002, 61).



Obr. 16: Naciná Ves – objektové prístavby. Zdroj: Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 47.

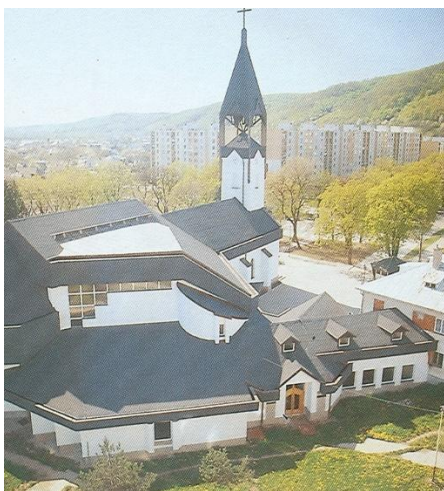
2.4 Prístavby nepravidelné

Vytvárajú rôznorodú skladbu, formou napojenia, hmotovo-objemovými parametrami i funkciami. Spomenúť možno Podhorie, kde je objekt zo všetkých strán obostavaný samostatnými bunkami (Gojdič, 2002, 60). Dominantná je vstupná prístavba s predimenzovaným krížom, subordinovaný kaplnkový efekt majú prístavby na bokoch a vzadu. Uzovský Šalgov má prístavbu obopínajúcu staršiu hmotu z troch strán (Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 63).

Nové tvaroslovie je založené na oblých tvaroch. Pri realizácii na streche postavili vežicu. Veľkorozmerovou zrastlicou prístavieb je i kostol Povýšenia sv. Kríža v Snine, kde jednotlivé hmoty rozširujú nielen liturgickú, ale i farskú a pastoračnú funkciu (Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 40).



Obr. 17: Kostol v Uzovskom Šalgove obopnutý prístavbou a s novou vežicou. Zdroj: <https://www.eurovelo11.sk/vylet/kostol-sv-imricha>



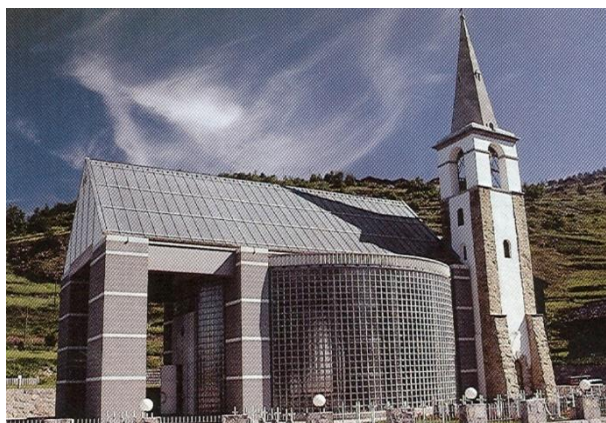
Obr. 18: Kostol v Snine s komplexom prístavieb. Zdroj: Sitarčík, Šándor, Šechný, 1995, 40.

3 Prestavby

Sú v rôznej miere spojené s asanáciou a prestavbou prvku staršej substance, niekedy sú spojené i s prístavbami.

Zasahujúce loď. Spravidla tu dochádza k asanácii lode a ostáva len záver, prípadne spolu s vežou. Kostol v Mase (Švajč.) má zachovaný oktogón záveru, vežu, sakristiu a štítový zadný múr lode. Architekt použil kombináciu smerovosti a centrality. Smerovosť reprezentuje rytmus masívnych podpôr, centralitu zasa kruhový tvar lode, vložený medzi trojicu podpôr tak, že ďalšie podpory stoja voľne v exteriéri a nesú vybiehajúcu sedlovú strechu. Dobová čitateľnosť je dosiahnutá odlišnosťou materiálov. Nová hmota je však príliš ťažká, vyžadovala by objemové zväčšenie zachovaných hmôt (Brentini, 1992).

Stredoveký kostol v španielskej Valdemaquede mal vážne poškodenú loď. Pri nedávnej obnove loď nahradili novým betónovým kubusom, ponechali len oktogónálne presbytérium (Nagel, 2002, 13).



Obr. 19: Mase (Švajč.). Prestavba lode. Ostalo presbytérium a veža. Zdroj: Brentini, 1992, 41.

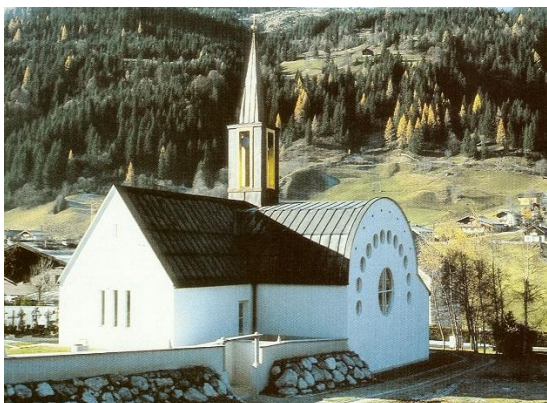
Zasahujúce záver. V tomto prípade sa likviduje záver a na jeho mieste vzniká nový zhromažďovaco-liturgický priestor, kde (spravidla krátka) loď plní funkciu vstupnej predsiene. Klasickým príkladom je u nás veľkorozmerová prestavba kostola v Kamenici pri Lipanoch, ktorá však od záveru zasiahla i časť lode (Gojdič, 2002, 61). Z pôvodnej stavby ostal začiatok vstupnej časti s predstavanou vežou, ktorý sa stráca v objemovo nadsadenej novostavbe halového typu, ktorá akoby staršiu časť „zhltnú“.



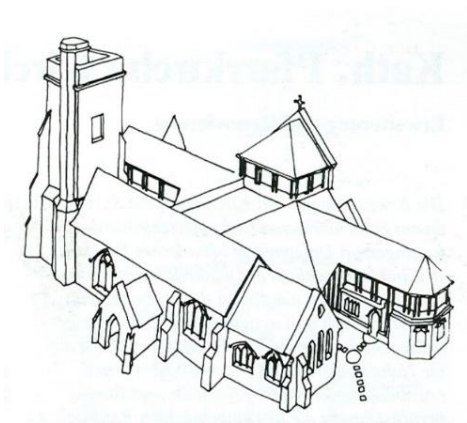
Obr. 20: Kostol v Kamenici pri Lipanoch s prestavbou. Zdroj: https://organy.hc.sk/lokalita/1616-kamenica?stavid_a=1080&first=K&page=1

Kombinované. Táto kategória zahŕňa prestavby spojené i s výraznejšími prístavbami. U nás je to Ovčie, kde je loď kostola zväčšená bočnými paralelnými prístavbami a v mieste záveru je nový polygonálny priestor. Len v centrálnom pohľade sa výrazom uplatňuje vertikála pôvodnej veže, ktorá s fragmentom súvisiacej vstupnej časti je jediným torzom pôvodnej hmoty. Nové objemy sú plnostenné a vytvárajú so starším zvyškom homogénny celok (Gojdič, 2002, 61). Spomeňme rakúsky Kleinarl, kde po asanácii záveru došlo k predĺženiu o ďalšiu hmotu a súčasne sa v mieste ich napojenia situovali obojstranné prístavby, takže celok dostal podobu kríža (*Bauten der Erzdiözese*, 1987, 120-123). Razantná zmena je pri kostole v Unterbergu (Rak.). Štvorcová nová hmota sa diagonálne spája so zvyškom lode a záveru, pričom nielen dominuje, ale aj ruší pôvodné interiérové vnímanie (*Bauten der Erzdiözese*, 1987, 138-139).

Sem možno zahrnúť i St. Mary v Barnes/Londýn (Angl.). Na mieste pôvodne zložitej skladby trojlodia vznikol prestavbou po požiari komplex dvoch čiastočne nezávislých lodí so stredným spojovacím objemom. Južná loď bola rešpektovaná, stredná loď zúžená, severná upravená šikmým skosením a rizalitovým výstupkom, ktorý prezentuje nové umiestnenie oltára. Z liturgického hľadiska došlo k obráteniu prevádzky kolmým smerom. Zmenená dispozícia sa prejavuje na hmotovej skladbe, kde na rozdiel od trojice paralelných sedlových striech vytvára dve rovnobežné sedlové strechy spojené širšou strechou so zrezaným vrcholom (Cullinam, Beedle, Short, 1992, 31).



Obr. 21: Kleinarl (Rak.) – predĺžená loď a kolmé prístavby. Zdroj: *Bauten der Erzdiözese*, 1987, s. 121.



Obr. 22: Axonometria kostola v Barnes/Londýn (Angl.). Zmena proporcií, zastrešenia, redukcia strednej lode. Zdroj: Cullinam, Beedle, Short, 1992, s. 31.

Záver

Najdôležitejšou charakteristikou sakrálnej architektúry, ktorá ju vyčleňuje z iných typologických skupín, je práve skutočnosť, že sakrálny objekt vytvára prostredie pre náboženský kult (Botek, 2023, 15). To však neznamená, že jej hmotná forma je nedotknuteľná – aj ona podlieha rôznorodým zásahom.

V príspevku som reflektoval oblasť prístavieb a prestavieb starších substancií. Samozrejme, túto problematiku nemožno vyčerpať, nie je možné postihnúť všetky varianty a odtiene, aj keď v konkrétnom prípade môžu výrazne ovplyvniť celkovú výrazovosť. Nakoľko každý architektonický zásah je tvorčím počínom, je možné uvažovať v rôznych variantných riešeniach, ktoré sa odlišujú nielen v otázke zmenených výrazových prostriedkov, ale i v oblasti individuality

tvorcu. Osobný prínos sa nedá nahradiť súhrnom pravidiel. Je však možné posúdiť, aspoň v základnej rovine, konečný výsledok pri aplikácii odlišných zvolených princípov. Treba poznamenať, že okrem kvalitných realizácií sa vyskytujú i formalisticky, historizujúco poňaté, prípadne také, ktoré sú technicistickým prístupom⁴.

Nezanedbateľná je aj hodnotová stránka – nakoľko historické budovy sú nositeľmi kultúrnych hodnôt a často sú legislatívne chránené⁵. Táto skutočnosť často výrazne ovplyvňuje mieru možných zásahov, keďže v prvom rade by malo ísť dominantnú prezentáciu hodnôt, stanovených aj za pomoci špecializovaných výskumov (Kvasnicová, 2011).

Príspevok chce byť prínosom do aktuálnej diskusie pre oblasť architektonickej tvorby, metodiky pamiatkových zásahov, prezentácie hodnôt jestvujúcej substancie, otázok vzťahu staršej a novej hmoty, symbolických a znakových výpovedí, i otázok o prejave kontinuity sakrálnej tvorby.

Bibliografia

- Bauten der Erzdiözese Salzburg 1946-1986*. 1987. Salzburg: Bauamt der Erzdiözese Salzburg.
- BOHÁČ, V. 1997. *Liturgika I*. Prešov: Spolok biskupa P. P. Gojdiča, 1997. ISBN 80-9673-415-6.
- BOTEK, A. 2005. *Sakrálna architektúra. Tvorba vo vzťahu k historickej štruktúre*. Dizertačná práca. Bratislava: FA STU, sign. A*132.
- BOTEK, A. 2023. Katolícky kostol v dnešnej diskusii. In: *Studia Aloisiana*, roč. 14, č. 2, s. 13-30. ISSN 1338-0508.
- BOTEK, A. 2025a. Zásahy do staršej substancie sakrálnych objektov od 2. polovice 20. storočia po súčasnosť. Analýza príčin. In: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*. Roč. XXV, č. 2, s. 21-42. ISSN 1335-9185. <https://doi.org/10.54937/dspt.2025.25.2.21-42>
- BOTEK, A. 2025b. Zásahy s hmotným nárastom do sakrálnych objektov: dostavby a novostavby od konca 20. storočia po súčasnosť. In: *Disputationes Scientificalae Universitatis Catholicae in Ružomberok*. Roč. XXV, č. 3, s. 23-38. ISSN 1335-9185. <https://doi.org/10.54937/dspt.2025.25.3.23-38>
- BRENTINI, F. 1992. Katholische Kirche von Mase/Walis. In: *Kunst und Kirche*, Vol. 55, N. 1, s. 40-41. ISSN 0023-5431.
- CULLINAM, E, BEEDLE, M., SHORT, A. 1992. Pfarrkirche St. Mary in Barnes/London. In: *Kunst und Kirche*, Vol. 55, N. 1, s. 31-33. ISSN 0023-5431.

⁴ Bližšie: Hlinický, 2002.

⁵ K problematike celkovo: Polomová, 2010, Pauliny, 2017.

- ERNE, T. 2009. Transformation als Zukunftsaufgabe der Kirche. In: *Kunst und Kirche*, Vol. 72, Sonderheft, s. 26-31. ISSN 0023-5431.
- GIESELMANN, R. 1992. St. Valentin am Forst. In: *Kunst und Kirche*, Vol. 55, N. 1, s. 36-39. ISSN 0023-5431.
- GOJDIČ, I. 2000. Miesto pre modlitbu a kultúrne pamiatky. Rámcový sumár od 1990. In: Kvasnicová, M., Šlachta, Š., Čarný, L. (eds.) *Miesto pre modlitbu. Zborník z konferencie*. Bratislava: Vysoká škola výtvarných umení, s. 80-85. ISBN 80-88675-74-X.
- HANUS, L. 1995. *Kostol ako symbol*. Bratislava: Lúč. ISBN 80-7114-141-0.
- HLINICKÝ, J. 2002. Hodnotenie vývoja sakrálnej architektúry v rokoch 1990 – 2001 na Slovensku, výhľady a zámery pre tvorbu a výstavbu v nasledujúcom období. In: *Sakrálne stavby – 10 rokov výstavby*. Bratislava: Dom techniky VSVTS, s. 119-124. ISBN 80-233-0472-0.
- KRCHO, J. 2000. Niekoľko príkladov obnovy pamiatok v Košiciach. In: Patschová, M. (ed.) *Metodológia obnovy architektonického dedičstva*. Bratislava: Fakulta architektúry STU, s. 169-171. ISBN 80-227-1446-1.
- KVASNICOVÁ, M. 2011. Výskum a prezentácia architektonických pamiatok. In: *ALFA. Architektonické listy Fakulty architektúry*, roč. 17, č. 2, s. 14-23. ISSN 2729-7640.
- NAGEL, U. P. W. 2002. Erweiterung und Sanierung der Dorfkirche in Valdemaved. In: *Kunst und Kirche*, Vol. 65, N. 1, s. 13. ISSN 0023-5431.
- PAULINY, P. 2017. Koncepcia obnovy architektonického diela. In: *ALFA. Architektonické listy Fakulty architektúry*, roč. 23, č. 1-2, s. 4-13. ISSN 2729-7640.
- PAVLOVIČ, J. 2000. Bohoslužobný priestor v byzantsko-slovanskej cirkvi. In: Kvasnicová, M., Šlachta, Š., Čarný, L. (eds.) *Miesto pre modlitbu. Zborník z konferencie*. Bratislava: Vysoká škola výtvarných umení, s. 41-44. ISBN 80-88675-74-X.
- PAVLOVSKÝ, F., ČEKAN, J. 2001. Gréckokatolícke biskupstvo, Prešovská diecéza. In: *Kostol ako symbol. Zborník prednášok*. Bratislava: Združenie kresťanských pracovníkov kultúry, s. 104-116. ISBN 80-968641-0-6.
- POLOMOVÁ, B. 2010. Východiská obnovy sakrálnej architektúry. In: *Bardkontakt 2010. Problematika mestských pamiatkových centier. Zborník prednášok*. Bardejov: Mesto Bardejov, s. 20-23. ISBN 978-80-970479-5-5.
- SITARČÍK, M., ŠÁNDOR, F., ŠECHNÝ, J. 1995. *A kamene rastú. Naše nové kostoly*. Prešov: Vydavateľstvo Anna Nagyová. ISBN 80-967041-4-1.
- SCHORR, P. 1992. Erweiterung und Umbau Ev. Kirche Trostberg/Bayern. In: *Kunst und Kirche*, Vol. 55, N. 1, s. 44-45. ISSN 0023-5431.
- VAVERKA, J. a kol. 2001. *Nové kostoly a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 807192539X.

VAVERKA, J. a kol. 2004. *Moderní sakrální stavby církví a náboženských společností na území Čech, Moravy a Slezka*. Brno: Jota.
ISBN 80-7217-297-2.

WELZEL, B. 2009. Historische Kirchen als „Transformationsräume“ in einem Einwanderungsland. In: *Kunst und Kirche*, Vol. 72, Sonderheft, s. 22-25. ISSN 0023-5431.

Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA 1/0723/23 Sakrálny priestor na začiatku 21. storočia.

Doc. Mgr. Ing. arch. Andrej Botek, PhD.

Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok

Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry a dizajnu

Námestie slobody 19, 812 45 Bratislava

andrej.botek@stuba.sk